

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУКУКИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

Мундарижа

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. БЕКОВ Ихтиёр Рустамович СИЁСИЙ ПАРТИЯ ФРАКЦИЯЛАРИНИНГ ҚОНУН ИЖОДКОРЛИГИ ЖАРАЁНИДАГИ ИШТИРОКИ.....	8
2. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ФУҚАРОСИЗЛИККА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРГА МУВОФИҚЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	16
3. МАХМУДОВ Алишер Абдусалимович ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ МУСТАҚИЛЛИГИ – ҚОНУН УСТУВОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ГАРОВИ.....	22

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

4. ХОМИДОВ Элдор Олимович ДАВЛАТ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСУЛЛАРИ.....	28
5. БАРАТОВ Миродил Хомуджонович, КВИТКОВ Ярослав Михайлович ТАДБИРКОРЛИК ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯЛАШ МАСАЛАЛАРИ ХУСУСИДА АЙРИМ ФИКР-МУЛОҲАЗАЛАР	37

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

6. АБДУРАСУЛОВА Қумринисо Раимқуловна, ТОШПУЛАТОВ Акрам Икромович МОДДИЙ ВА ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚНИНГ ЎЗАРО АЛОҚАДОРЛИГИ (ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ ВА ЖИНОЯТ-ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ МИСОЛИДА)	43
7. САГДУЛЛАЕВ Фатхулла Шукруллаевич ҲОКИМИЯТ ЁКИ МАНСАБ ВАКОЛАТИ ДОИРАСИДАН ЧЕТГА ЧИҚИШ ТУШУНЧАСИ ЮЗАСИДАН АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	51
8. АБДИКАДИРОВ Абдурахман Романович ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ИНСОН ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ.....	57
9. ХАЛИЛОВ Акрам Утамуродович АККРЕДИТАЦИЯДАН ЎТУВЧИ ТАДҚИҚОТ ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ ҲУЖЖАТЛАР ТИЗИМИ	62

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. САТТОРОВ Дилшод Юлдашевич

МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ71

11. МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович

ЕВРОПА ИТТИФОҚИ МЕҲНАТ ҲУҚУҚИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ78

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

12. GAFUROVA Nozimakhon, ALMOSOVA Shahnoza

PRACTICAL ASPECTS OF THE CONCEPT OF THE RULE OF LAW.....84

13. АЧИЛОВА Лилия Илхомовна

ТУРИЗМ ВА МЕҲМОНХОНА САНОАТИДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ:
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИ92

14. ТОШМАТОВА Висола Икром кизи

ПАНДЕМИЯ COVID 19 И ЕЕ МЕРЫ В РАЗНЫХ СТРАНАХ МИРА99

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХАЛИЛОВ Акрам Утамуродович

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги
Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертизаси маркази директори
e-mail: info@sudex.uz

АККРЕДИТАЦИЯДАН ЎТУВЧИ ТАДҚИҚОТ ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ ЎУЖЖАТЛАР ТИЗИМИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ХАЛИЛОВ А.У.
АККРЕДИТАЦИЯДАН ЎТУВЧИ ТАДҚИҚОТ ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ ЎУЖЖАТЛАР
ТИЗИМИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2021) Б. 62-70.

 6 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-6-9>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада норматив-услугий таъминот нуқтаи назаридан тадқиқот лабораториялари ҳужжатлар тизимини яратишда юзага келадиган муаммолар таҳлил қилинди. Шунингдек, тадқиқот лабораториясининг ҳужжат ёки ҳужжатлар тўплами индексация объекти бўлиб ҳисобланиши, ҳужжатларни индексациялашда ҳужжатнинг асосий мазмуни етарлича тўлиқ ва аниқ бўлиши шартлиги, керак бўлса, унинг шакли ҳамда мақсади бўлиши лозимлиги тадқиқ этилди.

Калит сўзлар: сифат, стандарт, жараён, тадқиқот лабораторияси, индексациялаш, йўриқнома, бошқариш.

ХАЛИЛОВ Акрам Утамуродович

Директор Республиканского центра судебно-медицинской экспертизы имени
Х.Сулеймановой при Министерстве юстиции Республики Узбекистан
e-mail: info@sudex.uz

СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦИИ АККРЕДИТИРУЕМОЙ ИСПЫТАТЕЛЬНОЙ ЛАБОРАТОРИИ

АННОТАЦИЯ

Проанализированы проблемы, возникающие при создании системы документации испытательной лаборатории с позиции нормативно- методического обеспечения. Также было проверено, является ли документ или комплект документов исследовательской лаборатории объектом индексации, основное содержание документа должно быть достаточно полным и ясным, а при необходимости - его форма и назначение.

Ключевые слова: качества, стандарт, процедура, испытательная лаборатория, управление, индексирование, инструкция.

KHALILOV Akram

Director of the Republican center of forensic expertise named after X.Sulaymanova under
the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan
e-mail: info@sudex.uz

DOCUMENTATION SYSTEM OF THE ACCREDITED TESTING LABORATORY

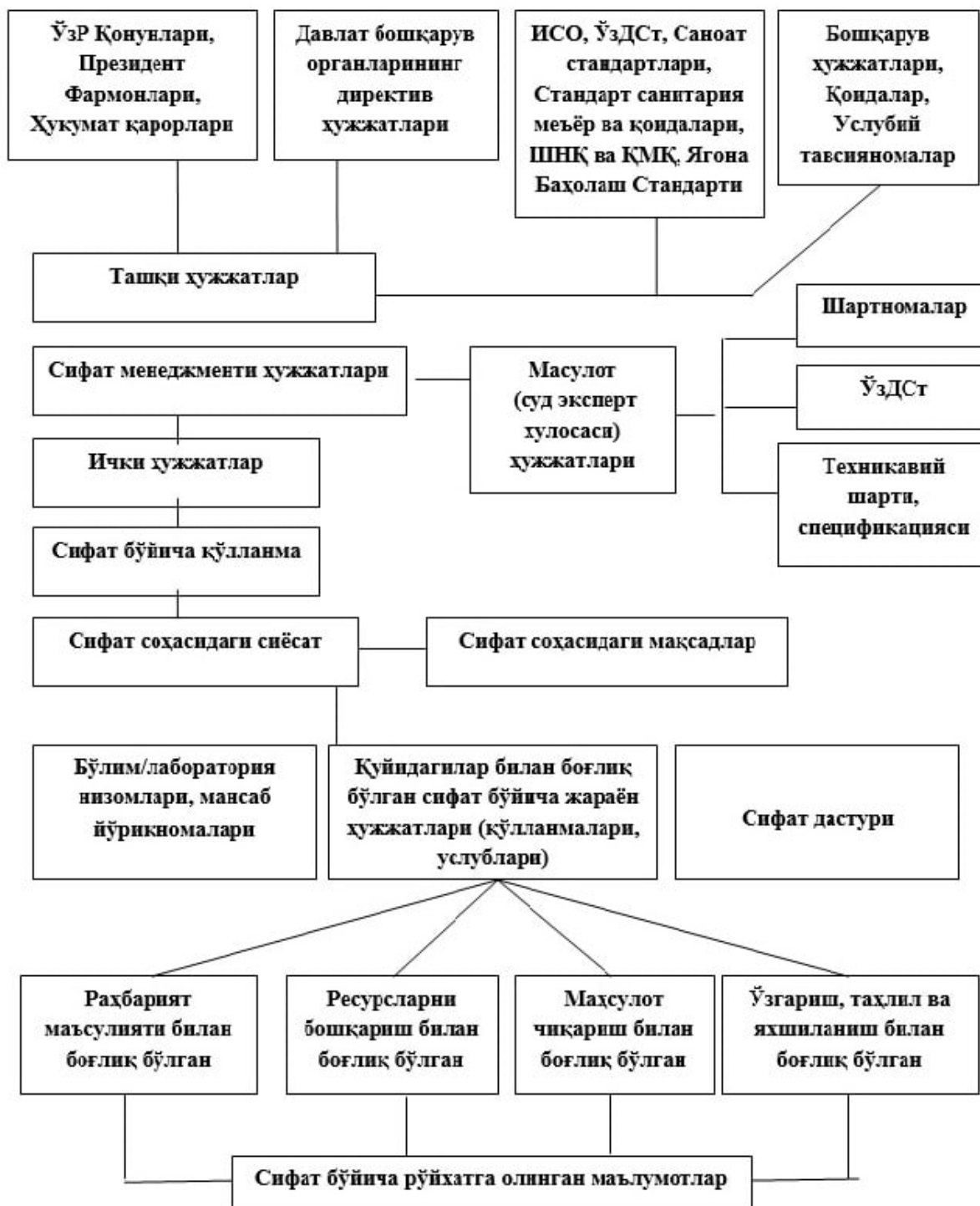
ANNOTATION

This article analyzes the problems that arise in the creation of a system of documentation of research laboratories in terms of normative and methodological support. It was also examined whether the research laboratory's document or set of documents is the object of indexation, the main content of the document must be sufficiently complete and clear, and, if necessary, its form and purpose.

Keywords: quality, standard, procedure, testing laboratory, management, indexing, instruction.

Турли хилдаги маҳсулот чиқарадиган деярли ҳар қандай ташкилот тадқиқот лабораториялари(муассаса, илмий-тадқиқот институти, бўлим)нинг хизматларидан фойдаланиши мумкин. Аксарият ҳолларда бундай лабораториялар катта ташкилотларнинг таркибий тузилмасига киради ва умумий сифат менежменти тизимига бўйсунди. Бироқ тадқиқот лабораторияси ташкилотнинг сифат менежменти тизимидаги талаблар билан бир қаторда мутахассислик бўйича ўзига хос талабларни ҳам бажариши керак. Лаборатория янги маҳсулотни ишлаб чиқиш ва лойиҳалаштиришда, харид жараёнларида харид қилинадиган маҳсулот ва хомашёларнинг белгиланган мезонларини назорат қилишда, маҳсулотни ишлаб чиқиш технологик жараёнлари – технологик регламентларга кўра, оралиқ маҳсулотни белгиланган жойларда текшириш ва таҳлил қилиш ҳамда атроф-муҳит, иш жойининг ҳарорати ва намлигини таҳлил қилишда, тайёр маҳсулотни назорат қилиш жараёни – чиқариладиган маҳсулотнинг белгиланган сифат кўрсаткичларини тасдиқлаш учун, текшириш ва таҳлил қилишда, йўқ қилиш жараёнлари – йўқ қилинадиган материаллар таркибини аниқлашда бевосита иштирок этади.

Жаҳон миқёсида тадқиқот лабораторияларининг фаолиятини ташкиллаштирувчи ва унга қуйилган талабларни белгиловчи энг асосий ҳужжат бу ISO/IEC 17025:2019 стандарти ҳисобланади. Тадқиқот лабораторияси сифат менежменти тизимига қўйиладиган талаблар ISO/IEC 17025 нинг 8.3 бандида белгиланган. Сифат тизим ҳужжатларида норматив ҳужжатлар, йўриқномалар, услубий қўлланмаларга ҳавола берилади ва сифатни таъминлаш жараёнларига қўйиладиган талаблар билан тартибга солинади. Сифат менежменти ҳужжатлари тегишли ходимлар эътиборига ўз вақтида етказилиши, барча учун тушунарли бўлиши ва унинг ижроси таъминланиши керак. Лаборатория [1] сифат тизимига кирувчи (ташқи томондан қабул қилинган ва лаборатория томонидан ишлаб чиқилган) барча ҳужжатларни бошқариш тартибини ўрнатади ва юритади, масалан, уларга стандартлар, маҳсулот, ўлчов воситаларини текшириш ва калибрлаш тадқиқот усуллари, тадқиқот жиҳозларининг аттестацияси, технологик, ёрдамчи лаборатория жиҳозларининг техник ҳолатини текшириш, реактивлар, бошқа кўрсатмалар, материаллар ва жиҳозлардан, шунингдек, техник чизмалардан, дастурлардан фойдаланиш бўйича кўрсатмалар киради. Ҳужжатларни ишлаб чиқиш жараёнга асосланган бўлиши мумкин, чунки фақат шундай ҳолда улар изчил ва пухта ишланган бўлади, бир жараёндан бошқасига ўтиш ҳолати тавсифланади, жараёнларнинг ўзаро таъсири тўғри белгиланади ва ахборот оқимлари ташкил этилади. Умумий сифат менежментига технологик ёндашув янги ИСО стандартининг 2000 йилдаги 9000 серияларининг асосий элементи бўлиб, уларни қўллаш ушбу жараённинг аниқ чегараларини ўрнатишни [2], масъулият, ваколат ва муайян вазифани бажаришда ходимларнинг ўзаро муносабатини ўз ичига олади [3].

1-расм. Тадқиқот лабораториясидаги Сифат менеджмент тизими ҳужжатларининг тузилмаси.

Мазкур тамойил шундан иборатки, ташкилотда амалга ошириладиган ҳаракатларнинг барча турлари жараён сифатида қаралади, улар мантиқий тартибда ҳар хил турдаги ишларнинг босқичлари кетма-кетлиги бўлиб, тегишлича тўғри ҳужжатлаштирилган бўлади. Жараёнли ёндашувнинг қўлланилиши ресурслардан яхшироқ фойдаланишга, муайян фаолиятни бажариш вақти қисқаришига, хатоларнинг олдини олиш ва барча текширувлар учун ҳаражатларнинг пасайишига олиб келади. Жараёнли ёндашув ўтган асрнинг 80-йиллари сўнггида шаклланган бошқарув тушунчаларидан бири бўлиб, ушбу концепцияга мувофиқ ташкилотнинг барча фаолияти жараёнлар мажмуи сифатида қаралади. Ташкилотни бошқариш учун дастлаб жараёнларни бошқариш тизими ташкиллаштирилган бўлиши

лозим. Тадқиқот лабораториясининг сифат менежменти тизимидаги меъёрий ҳужжатларини 1-расмда келтирилган тизим шаклида тасаввур қилиш мумкин.

Тадқиқот лабораториялари орқали ўтадиган барча ҳужжатлар тўпламини яхлит кўринишда олиш жуда муҳим ҳисобланади. Муқобил бошқарув тизимини яратиш учун барча ҳужжатлар тизимга бирлаштирилиши мумкин. Аммо, шуни таъкидлаш керакки, бу ёндашув ҳали ишлаб чиқилмаган.

Тадқиқот лабораториялари ҳужжатлари тизимини яратиш тадқиқот лабораторияси фаолиятининг сифатини таъминлашга қаратилган қонунан расмийлаштирилган жараён ҳужжатларига боғлиқ бўлади. Алоҳида махсус ҳужжатда ҳужжатларни ишлаб чиқиш, тасдиқлаш, рўйхатдан ўтказиш, татбиқ этиш, текширувлар, ҳисобга олиш, ўзгартириш киритиш, қайта кўриб чиқиш, амал қилиш муддатини узайтириш ва уларни бекор қилиш тартиблари белгиланган бўлиши керак, тадқиқотларни ўтказиш билан боғлиқ бўлган ҳаракатлар мазкур ҳужжатларга асосланади [4]. Аниқ ҳолатни кўриш ва навбатдаги таҳлилларни ўтказиш учун тадқиқот лабораториясининг барча ҳужжатлари икки қисмга ажратилган: ташқи ва ички ҳужжатлар.

Тадқиқот лабораторияси ишлаб чиқиши керак бўлган асосий ҳужжат Сифат қўлланмаси бўлиб, у танланган аккредитация доирасидаги қатъий номенклатура бўйича ҳам миқдорий, ҳам сифатни аниқлашга асосланган тадқиқот натижаларининг сифатини таъминлашга мўлжалланган.

Лаборатория учун ишлайдиган сифат тизими рақобатбардошликни сақлаш ва ошириш, лаборатория фаолиятини доимий такомиллаштириш ва иқтисодий фойда манбаи учун муҳим воситадир. Лабораториянинг сифат тизимида маълумотларни рўйхатга олиш ва қайд этиб бориш бошқаруви алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, бу бир томондан унинг фаолиятини доимий равишда такомиллаштириш имкониятини яратса, иккинчидан унумдорликни оширишга ёрдам беради.

Тадқиқот лабораториясининг сифат тизимидаги барча ҳужжатларни 6 та даражага бўлиш мақсадга мувофиқ (1-жадвал). Бугунги кунда аксарият хорижий ташкилотлар у ёки бу фаолиятнинг матнли тавсифидан фойдаланмоқда.

1-жадвал.

Тадқиқот лабораторияси Сифат тизимининг ҳужжатлар тўплами

Даража	Даража номи	Ҳужжат номи	Қисқартирилган номи
1	Сифатни таъминлаш тизимини акс эттирадиган ҳужжатлар	Сифат бўйича қўлланма Лаборатория паспорти Лаборатория ҳақидаги Низом Мансаб йўриқномалари	СҚ ЛП ЛН МЙ
2	Талабларни белгилайдиган ҳужжатлар	Регламентлар (гигиеник нормативлар, рухсат берилган максимал концентрация, Стандарт санитария меъёр ва қоидалари)	Р
3	Тавсияларни ўз ичига оладиган ҳужжатлар	Умумий техник стандартлар (ЎзДСт, Ташкилот стандарти, ўлчов услубиётлари, услубий кўрсатмалар ва б.) Услубиётлар (ЎзДСт, Табиатни муҳофаза қилиш қўшма норматив ҳужжатлари, қўлланма ҳужжатлари ва б.) Маълумот ва ҳисоб жадваллари	Ст У Ж
4	Фаолиятни қандай амалга ошириш ҳақидаги маълумотлар акс этган ҳужжатлар (йўриқномалар)	Иш йўриқномалари (иш жойини тайёрлаш, намуна олиш ва б.) Меҳнатни муҳофаза қилиш ва техника хавфсизлиги бўйича йўриқномалар Ускуна паспорти Ўлчов воситасини текшириш услубиётлари	ИЙ ММЙ ва ТХЙ УП ЎВУ

5	Эришилган натижалар ёки амалга оширилган ишлар акс этган ҳужжатлар (маълумотлар ёки ёзувлар)	Ўлчов воситаларининг текширувдан ўтганлиги ҳақидаги гувоҳномалар Тадқиқот ускуналарининг сертификатлари Баённомалар Журналлар Давлат стандарт намунасининг гувоҳномалари Реактивлар сифат сертификатлари	ЎвГ ТУС Б Ж ДСГ РС
6	Турли ҳужжатлар	Ёзишмалар, навбатчилик рўйхатлари ва б.	

Бундай ҳужжатлар кўпинча катта ҳажмли ва фойдаланишга ноқулай бўлиб чиқади (улар айниқса тайёргарликдан ўтмаган ходимлар учун тушунарсиз бўлади). Табиийки, тавсифланиши керак бўлган фаолият қанчалик мураккаб бўлса, ҳужжатни тушуниш қийинроқ бўлиш эҳтимоли шунчалик юқори бўлади. Ушбу далиллар сифат тизимининг жараён ҳужжатларини юритишнинг янада мукаммал шаклини топиш зарурлигини белгилайди, улар қуйидаги талабларга жавоб бериши керак: кундалик фойдаланиш учун қулай ва осон бўлиши, тузилишига кўра максимал даражада содда бўлиши, қуруқ матн шаклидаги маълумотлар кам ишлатилиши. ISO/IEC 17025:2017 стандартининг 8.2 ва 8.3 “Менеджмент тизим ҳужжатлари” банд талабларига кўра, лаборатория Сифат менежменти тизимининг қисмлари бўлган барча ҳужжатларни (лабораторияда ишлаб чиқилган ёки ташқаридан олинган) бошқариш тартибларини ўрнатиши ва ҳужжатларни қўллаб-қувватлаши керак. Улар турли хил қоғоз ёки электрон, рақамли, аналогли, фотосуратли ёки матнли шакллардаги ташувчиларда тақдим этилиши мумкин.

Тадқиқот лабораторияси фаолиятини тартибга солувчи барча ташқи ва ички ҳужжатлар ISO/IEC 17025:2017 стандарт талаблари бўйича ишлаб чиқилган жараён ҳужжатларига мувофиқлаштирилган бўлади. 2-жадвалда “ISO/IEC 17025:2017 бўйича ташқи, ички ва жараён ҳужжатлари” махсус жадвалда акс эттирилган. Биринчи устунда ички ҳужжатлар, иккинчи устунда ISO/IEC 17025:2017 стандарт талаблари бўйича ишлаб чиқилган жараён ҳужжатлари, учинчи устунда ташқи тартибга солувчи ҳужжатлар кўрсатилган. 2-жадвалда тадқиқот лабораториясида амалда бўлган қонунчилик ва меъёрий ҳужжатлар тўпламлари таркиби кўрсатилган.

2-жадвал.

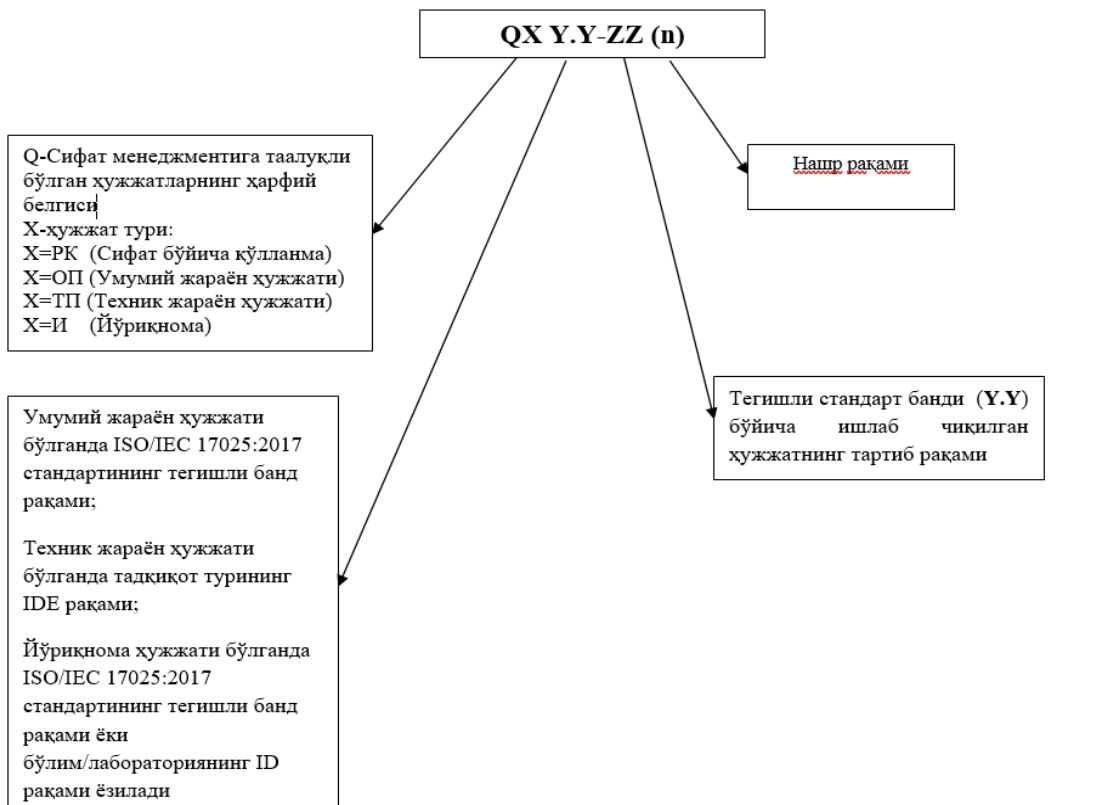
ISO/IEC 17025:2017 бўйича жараён ҳужжатлари, ташқи ва ички ҳужжатлар

Ички ҳужжатлар	Жараён ҳужжатлари	Ташқи ҳужжатлар
1	2	3
Ташкилот Йўриқномаси (Адлия вазирлиги ҳузуридаги Х. Сулаймонова номидаги Республика суд экспертизаси марказида «Иш юритиш ва ҳужжатлар ижросини назорат қилиш тўғрисида»ги Йўриқнома), ташкилот Низоми, мансаб йўриқномалари	5. Тизимга қўйиладиган умумий талаблар	Ўзбекистон Республикасининг “Суд экспертизаси тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикасининг ЖПК, ЖК, ФПК, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 28 ноябрдаги 414-сонли “Истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда жамоатчилик иштирокини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори, “Ўзбекистон Республикасида мувофиқликни баҳолаш тизимини янада такомиллаштириш ва синов лабораториялари комплексини ривожлантириш тўғрисида”ги ПҚ-4419-сон 15.08.2019 йил, Аҳолининг санитария-эпидемиологик осойишталиги тўғрисида”ги ЎРҚ-393-сон, 26.08.2015 йил

<p>Хизмат ва захираларни рўйхатга олиш журнали, Давлат стандартлари, провайдерларни баҳолаш сўровномалари, маҳсулот ва хизматларнинг техник топшириқлари, молиявий ҳужжатлар, кимёвий реактивларни рўйхатга олиш ва ҳисобини юритиш журналлари, хизмат кўрсатиш ёки хизматдан фойдаланишни қайд этиш журнали, ўлчов воситаларини харид қилиш бланклари ва б.</p>	<p>6.6. Ташқаридан тақдим этиладиган маҳсулотлар ва хизматлар</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг “Давлат харидлари тўғрисида”ги Қонуни ЎРҚ-472-сон 09.04.2018 й., Етказиб берувчилар (поставщик) сертификатлари, тақдим этиладиган маҳсулотлар ёки хизматлар рўйхати</p>
<p>Сўровлар таҳлили бўйича маълумотлар, буюртмаларни қайд этиш журналлари, ариза, буюртмаларни таҳлил қилиш баённомалари, намуналарни қабул қилиш далолатномалари, буюртмачи билан мулоқот баёнлари, ёзувлар</p>	<p>7.1. Сўровлар, тендер таклифлари ва шартномалар таҳлили</p>	<p>ИСО 9001:2001 СМТ, Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертизаси маркази ашёвий далиллардан экспертлик фаолиятида фойдаланиш ва сақлаш тартиби тўғрисидаги Йўриқнома, 03.08.2015 йилдаги 87-ум сонли буйруқ, “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертизаси марказининг девонхонаси тўғрисидаги НИЗОМ”, 12.11.2014 йил 82-ум сонли буйруқ, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг суд экспертиза муассасаларида суд экспертизасини ўтказиш тартиби тўғрисидаги Йўриқнома 02.03.2011 йил, рўйхат рақами 2202-сон, Ўзбекистон Республикасининг “Архив иши тўғрисида”ги Қонуни, 2010 йил 15 июндаги ЎРҚ-252-сон</p>
<p>Ишлаб чиқариладиган маҳсулот ёки кўрсатиладиган хизмат турлари рўйхати, ўтказиладиган тадқиқот усулларининг танлови</p>	<p>7.2. Усуллар танлови, верификация ва валидацияси</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг “Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни, 1996 йил 26 апрелдаги 221- -сон</p>
<p>Шикоятлар, буюртмачиларнинг шикоят, ариза ва шикоятларини қайд этиш журнали</p>	<p>7.9. Шикоятлар</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни ЎРҚ-378-сон 03.12.2014 й., ISO 10002:2004 Сифат менежменти. Мижозларнинг эҳтиёжини қондириш. Ташкилотда шикоятлар билан ишлаш бўйича кўрсатмалар.</p>
<p>Ташкилот стандартлари, калибрлаш сертификатлари, тадқиқот баённомалари, намуналарни олиш ҳақидаги далолатномалар, бошқа далолатномалар, ички ва ташқи аудитлар ҳақидаги маълумотлар</p>	<p>7.10. Номувофиқ ишларни бошқариш</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг “Суд экспертизаси тўғрисида”ги Қонуни, “Ўзбекистон Республикасида мувофиқликни баҳолаш тизимини янада такомиллаштириш ва синов лабораториялари комплексини ривожлантириш тўғрисида”ги ПҚ-4419-сон 15.08.2019 йил, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг суд экспертиза муассасаларида суд экспертизасини ўтказиш тартиби тўғрисидаги Йўриқнома 02.03.2011 йил, ГОСТ 8.010-2013 Ўлчовларнинг бир хиллигини таъминлашнинг давлат тизими (ЎДТ). Ўлчовларни ўтказиш услугиёти. Асосий қоидалар.</p>

Сифат бўйича қўлланма, Сифат соҳасидаги сиёсат, Сифат соҳасидаги мақсадлар, тизимлар, дастурлар	8.2. Сифат менежменти ҳужжатлари	ISO 9000 серияси “Сифат менежменти тизими”, ISO/TR 10013:2001 CMT ҳужжатлари бўйича тавсиялар, ISO 90003:2004 дастурий таъминотни ишлаб чиқиш. Дастурий таъминот учун ISO 9001:2000 ни қўллаш бўйича кўрсатмалар.
Ташкилот стандартлари, ҳужжатлар рўйхати, ташкилий-тақсимот ҳужжатлари	8.3 Сифат менежменти ҳужжатларини бошқариш	ISO 15489 Маълумот ва ҳужжатлар – ҳужжатларни бошқариш
Рисклар рўйхати, рисклар паспорти, рисклар таҳлил жадвали	8.5. Риск ва имкониятларни бошқариш	ISO 9001-2001 CMT. Талаблар. ISO/IEC 31010:2009 Риск менежменти. Рискни баҳолаш усуллари. ISO/IEC 31000:2009 Риск –менежмент – қўлланма ва қоидалар.
Кўрсатиладиган хизмат турлари рўйхати, таклифларни, аризаларни, буюртмачилар шикоятларини рўйхатга олиш журналлари	8.6. Такомиллаштириш	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 28 ноябрдаги 414-сонли «Истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда жамоатчилик иштирокини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори, сертификатлар, саволномалар
Намуналарни олиш далолатномалари, тузатиш ҳаракатлари картаси	8.7. Тузатиш ҳаракатлари	

Ташқи – ҳукумат даражасидаги ҳужжатлар ва ички – лаборатория ҳужжатлари мавжуд.

2-расм. Сифат менежменти бўйича ишлаб чиқилган ички ҳужжатларни рақамлаш тартиби

Қонунлар тадқиқот лабораториясининг меъёрий-ҳуқуқий базасини шакллантириш учун асос бўлиб хизмат қилади. Улар тақдим этилаётган хизматларнинг сифати ва хавфсизлигига эришиш учун нормалар ва шартларни тартибга солади. Ҳужжатлар айланишига қулайлик яратиш учун улар тавсифланган ва индексацияланган. 3-жадвалда тадқиқот лабораторияси ички ҳужжатларининг классификациясига мисол келтирилган.

Тадқиқот лабораториясининг ҳужжат ёки ҳужжатлар тўплами индексация объекти бўлиб ҳисобланади. Ҳужжатларни индексациялашда ҳужжатнинг асосий мазмуни зарур ва етарлича тўлиқ ва аниқ бўлиши шарт. Керак бўлса, унинг шакли ва мақсади бўлиши керак. Самарали ахборот қидирувини таъминлашда иккита асосий – классификацион ва предмет индекслаш қоидаларига амал қилинади [5].

3-жадвал.

Тадқиқот лабораторияси ички ҳужжатларининг классификацияси

Ҳужжатлар синфи (функционал белгилари)	Синф таркиби
01. Асосий ички ҳужжатлар	Сифат бўйича қўлланма, Сифат соҳасидаги сиёсат, Мансаб йўриқномалари, Лаборатория Низоми, Тадқиқот лабораториясининг паспорти, йиғмажилдлар номенклатураси, йиллик иш режалари
02. Лаборатор маълумот журналлари	Шикоят, таклиф ва аризаларни қайд этиш журналлари, кирувчи ва чиқувчи ҳужжатларни рўйхатга олиш журналлари, келиб тушган ва юборилган хат-хабарларни рўйхатга олиш журналлари, объектларни рўйхатга олиш журналлари, келиб тушган шикоят ва эътирозларни қайд этиш журналлари
03. Тадқиқот ва текширув натижаларининг аниқлигини назорат қилиш ва ўтказишга мўлжалланган лаборатор журналлар (ёки шакллар)	Ўлчов воситаларини рўйхатга олиш журналлари, калибрлаш дастурлари, эритмаларни тайёрлашни рўйхатга олиш журналлари, тадқиқот натижаларини қайд этиш журналлари, титрланган эритмаларни рўйхатга олиш журналлари, дистилланган сув сифатини назорат қилиш журналлари, кимёвий реактивларни рўйхатга олиш ва муддати тугайдиган кимёвий реактивларни назорат қилиш журналлари, Давлат Стандарт Намунасини рўйхатга олиш журналлари ва б.
04. Лаборатор ишчи дафтарлар	Реактивларни тайёрлаш бўйича иш дафтари, тадқиқот усуллари бўйича иш дафтари ва б.
05. Тадқиқот лабораториясининг дастурий таъминот фаолияти бўйича ҳужжатлари	Электрон почта орқали келган иш материаларини қайд этиш журналлари, маълумотлар базасидан фойдаланувчиларни рўйхатга олиш иш дафтари, ишлаб чиқарувчи фирма ва фойдаланиладиган дастурларни рўйхатга олиш журналлари, техник ускунанинг дастурий таъминоти, ундан фойдаланиш бўйича йўриқномалар.
06 Ахборот-маълумот ҳужжатлари	Асосий фаолият бўйича ташкилот раҳбари – Директор буйруқлари, шахсий таркиб бўйича буйруқлар, маъмурий-ҳўжалик масалалари бўйича буйруқлар, аудитлар бўйича маълумотлар, графиклар, режалар, йўриқномалар, калибрлаш сертификатлари, ўлчов воситаларини текширувдан ўтказиш жадваллари, ёзувлар

Индекслашнинг классификацион қоидаси ахборот излашни иерархик асосда ташкил этиш имкониятини беради. Индекслашнинг предмет қоидаси ахборот излашни алифбо тартибига кўра ташкил этиш имкониятини беради. Индексациялашнинг қайси бир қоидасининг етакчи ўрин тутишига қараб, таснифлаш ва мавзу бўйича маълумотларни қидириш тиллари ажратилади. Маълумотларни қидириш тилларининг характерига мувофиқ, индексациялаш тизимлаштириш ёки субъектизация сифатида амалга оширилади, индекслар атамалари сифатида эса мавзу сарлавҳалари ёки классификацион индекслар қўлланилади [5].

Тадқиқот лабораторияси Сифат менежменти бўйича ишлаб чиқилган ички ҳужжатларни индексация қилиш, яъни рақамлаш қоидаси (тартиби) 2-расмда кўрсатилган. Масалан:

ҚОП 8.9 (3) “Сифат менежменти таҳлили” – Стандартнинг 8.9-банди бўйича ишлаб чиқилган умумий жараён ҳужжатининг 3-нашри;

ҚТП 12.2-01 (1) 12.2 “Одам биоматериаллари ДНКсини тадқиқот қилиш экспертизаси” тури бўйича ишлаб чиқилган 1-техник жараён ҳужжатининг 1-нашри;

ҚИ 7.7-13-01 (1) Стандартнинг 7.7-банди бўйича Одам ДНКси Суд биологик экспертизаси лабораторияси (13)нинг антиконтаминацион чора-тадбирлар бўйича ишлаб чиқилган 1-Йўриқномасининг 1-нашри [6].

Ҳужжатларни сақлаш муддати белгиланганидан кейин сақлаш муддати тузилади. Далолатномада рўйхат бўйича модданинг рақами кўрсатилиши керак, у асосида сақлаш муддати белгиланади. Одатда захиралар доимий ва узоқ муддатли сақлаш муддатлари бўлган ҳолатлар учун тузилади [7].

Сақлаш ва олиб қўйиш тартиб-таомиллари қўйидаги тарзда амалга оширилиши тавсия этилади: ҳужжатлар ташкилот архивида мажбурий сақлаш учун топширилиши керак. Ҳужжатларни сақлаш, расмийлаштириш ва архивга топшириш тадқиқот лабораториясида ҳужжатлар бўйича масъул ходим томонидан амалга оширилади. Лабораторияда ҳужжатлар белгиланган вақт давомида сақланиши лозим [8]. Тадқиқот ҳужжатлари сир сақланиши ва рухсатсиз фойдаланишдан ҳимояланган бўлиши керак. Лаборатория ҳужжатлари хавфсиз сақланишини таъминлаши керак. Ташқи ҳужжатларни сақлаш муддати Ўзбекистон Республикаси Қонунчилиги билан белгиланади [9]. Муддати ўтган ёки долзарблигини йўқотган ҳужжатлардан мақсадсиз фойдаланишнинг олдини олиш учун тадқиқот лабораторияларига эга ташкилотнинг сифатли хизмати ҳужжатларни алмаштириш, бекор қилиш ёки ўзгартириш тўғрисидаги маълумотларни ўз вақтида ташкилотнинг барча тадқиқот лабораторияларига юборишни таъминлайди. Архивлашда ҳужжатнинг назорат нусхаси устига “Архив” муҳри босилади. Ҳужжатлар қуёш нури тўғридан-тўғри тушмайдиган, намлик даражаси ва ҳарорати назорат қилиб туриладиган махсус архив хоналарида сақланади.

Сифат менежментига тааллуқли бўлган ички ҳужжатлар стандартнинг 8.3 банд талаби, яъни “Менежмент тизими ҳужжатларини бошқариш” умумий жараён ҳужжати бўйича рўйхатга олиниши, нусха олиниши, сақланиши ва долзарблигини йўқотган ҳужжатлар бекор қилиниши мумкин [6].

Аккредитациядан ўтувчи тадқиқот лабораторияларининг ҳужжатлар тизимини кўриб чиқишни яқунлар эканмиз, шуни таъкидлаш керакки, ушбу мақоламизда деярли барча мумкин бўлган вариантлар умумлаштирилди ва тадқиқот лабораторияларининг ҳужжатлар тизимининг турли жиҳатларига урғу берилди. Юқоридагиларга асосланиб ташкилотнинг “Тадқиқот лабораториясининг ҳужжатлар тизими. Индекслаш, сақлаш ва бекор қилиш. Тадқиқот лабораторияси ҳужжатларига қўйиладиган талаблар” стандарт лойиҳаси ишлаб чиқилиши мумкин.

Иқтибослар/Сноски/References

1. O'z DST ISO/IEC 17025:2019 Тадқиқот ва калибрлаш лабораторияларининг ваколатчилигига қўйиладиган умумий талаблар, Тошкент, 2019.

2. Стенжер Д. Место и значение услуг испытательных лабораторий на мировом рынке //Партнеры и конкуренты. 2003. №8 С. 30-33.

3. Егоров В.С., Леляков В.Ф., Резниченко В.Г., Юрченко Г.А. Применение процессного подхода при создании системы менеджмента качества на основе ISO 9001:2000. Часть 4 // www. flnexpert.ru. 2001. 7с.

4. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертизаси марказининг ҚРК “Сифат бўйича қўлланмаси”, 05.12.2019 й.;

5. ГОСТ 7.59-90. Индексирование документов. Общие требования к систематизации и предметизации.

6. ҚОП 4.3(8.3) “Управление документами системы менеджмента”, утв.Директором РЦСЭ от 24.02.2020 г.

7. Ўзбекистон Республикасининг “Архив иши тўғрисида”ги Қонуни, 2010 йил 15 июнь, №ЎРҚ-252.

8. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертиза марказининг идоравий архиви тўғрисидаги Низоми, 2020 йил 22 декабрдаги №92-ум сон.

9. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ва унинг тизимидаги адлия органлари ва муассасаларида шаклландиган ҳужжатларнинг сақланиш муддати кўрсатилган Соҳавий Рўйхат, 2013 йил 17 июлдаги 139-ум сон буйруғига илова.